

УДК 343.98:658.7

Вязмікін Сергій Анатолійович –
здобувач кафедри спеціальної техніки та
оперативно-розшукового документування
Національної академії внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ ПІДРОЗДІЛАМИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Розкрито важливі етапи діяльності підрозділів захисту економіки Національної поліції України щодо виявлення та припинення правопорушень під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг. Запропоновано способи їх удосконалення.

Ключові слова: способи вчинення злочинів; державні закупівлі; виявлення та припинення правопорушень; тендер.

Нині можна спостерігати численні факти проведення тендерів за завищеними цінами або взагалі фіктивних, існування монополістичної змови їх учасників, просування на ринок «своїх» чи підставних фірм, функціонування системи «відкатів» і «кумівства». Задля створення ілюзії конкуренції досить часто проводять торги, де «родинні» компанії-учасники подають різні за ціною пропозиції для формального дотримання процедури державної закупівлі. Також набула популярності схема, коли фірми під час тендера пропонують найкращі умови і, як наслідок, укладають договір, однак потім не виконують його. У результаті замовник неминуче зазнає збитків, оскільки на здійснення нового тендера вже немає часу.

Після проведення торгів часто не відслідковують якість виконання договорів із закупівлі. Нерідко можна спостерігати змову замовника й учасника щодо невиконання або неякісного виконання договорів, оскільки не передбачено

обов'язкове інформування щодо виконання договору на всіх його стадіях із метою уникнення вчинення зловживань, пов'язаних із безпідставним збільшенням ціни договору після проведення тендера.

Процедуру тендера зазвичай здійснюють шляхом запиту цінових котирувань, що в питомій вазі державних закупівель становить приблизно 8 %. Однак це спричиняє вчинення низки злочинів службовими особами підприємства-замовника. Найчастіше останні знаходять «свою» фірму, що залучає дві інші компанії, які зазначають у тендерних пропозиціях більш високі ціни, ніж перша. Після цього замовник повідомляє, що тендер виграв учасник, який вказав найнижчу вартість. Насправді ж така ціна в півтора-два рази перевищує ринкову. Відповідно «відкат» за такою схемою становить від 30 до 50 % від суми закупівлі [1, с. 25–26].

Узагальнення інформації щодо проведених процедур державних закупівель протягом 2014–2015 рр. дає змогу дійти певного висновку. Однією з причин завдання державі збитків під час проведення тендерів є те, що розпорядники державних коштів, фінансові служби й тендерні комітети замовників порушують свої функціональні повноваження, попередньо не вивчають і не аналізують ринок товарів, робіт або послуг та цін на ньому, що є важливим чинником ефективності процесу торгів. Відсутність такої підготовки в кожному другому випадку призводить до акценту цінових пропозицій учасників за ціною, яка значно перевищує середньоринкову (на час проведення торгів) [2, с. 42–45].

Теоретичним підґрунтям для розроблення сучасних методик виявлення та припинення злочинів у сфері державних закупівель є праці вітчизняних і зарубіжних учених у контексті кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного, фінансового права, теорії управління, кримінологічної, криміналістичної науки й теорії оперативно-розшукової діяльності. На особливу увагу заслуговують дослідження К. В. Антонова, О. М. Бандурки, О. М. Бірюкова, В. І. Василичука, А. Ф. Волобуєва, Ю. М. Демидова, О. М. Джужі, О. Є. Користіна, В. Л. Ортинського, М. А. Погорецького, В. М. Поповича, Л. П. Скалозуба, В. Р. Сливенка, Л. Д. Удалової,

М. І. Хавронюка С. С. Чернявського та ін. Ці науковці вивчали загальнотеоретичні питання застосування оперативних сил, засобів, заходів і методів задля викриття правопорушень у сфері економіки або проблеми виявлення, документування та розслідування протиправних діянь у певних галузях економіки та окремих їх видів, що не належать до категорії злочинів під час здійснення державних закупівель.

Метою пропонованої увазі статті є розкриття особливостей діяльності підрозділів захисту економіки Національної поліції України в процесі виявлення та припинення злочинів у сфері державних закупівель.

Згідно з Положенням про Департамент захисту економіки Національної поліції України, пріоритетними напрямками діяльності цього підрозділу є виявлення та припинення правопорушень у сфері державних закупівель, вжиття заходів щодо їх попередження [3].

Задля успішного виконання вищевикладених завдань працівники Департаменту під час перевірки цільового використання за підсумками тендера бюджетних коштів на придбання товарів, виконання робіт і послуг повинні переглянути, опрацювати й проаналізувати наведені нижче документи.

1. Річний план державних закупівель та зміни до нього, листи щодо погодження окремих процедур закупівлі (за винятком відкритих торгів).

Варто перевірити факт оприлюднення замовником річного плану проведення тендерів шляхом його розміщення в одній з інформаційних систем Інтернет-мережі протягом десяти календарних днів від дати його затвердження, а також засвідчити відповідність використання коштів, спрямованих на закупівлю товарів, робіт і послуг, їх кошторисному призначенню. Оприлюднений річний план проведення тендерів надає інформацію про джерела їх фінансування, предмет закупівлі, очікувану процедуру закупівлі та ймовірні строки початку торгів.

2. Рішення та положення про утворення тендерного комітету. Потрібно упевнитись у наявності сертифікатів чи свідоцтв установленого зразка, які підтверджують проходження

членами комітету навчання чи підвищення кваліфікації фахівців із питань державних закупівель. *Документ, який затверджує склад тендерного комітету і функції кожного його члена.* Слід наголосити, що до тендерного комітету замовника не можуть входити службові особи та представники учасників, їхні родичі, службові особи об'єднань підприємств, їх представники та родичі.

3. Протоколи засідань тендерного комітету, зокрема протоколи вибору процедури закупівлі, розкриття тендерних пропозицій, оцінки та акцепту тендерних (цінових) пропозицій, а також розміщені в інформаційних системах у мережі Інтернет повідомлення про акцепт тендерної пропозиції та запити замовника щодо цінових пропозицій (котирувань) [4, с. 101–103].

Під час перевірки протоколу оцінки тендерних пропозицій необхідно звертати увагу на те, чи відповідає ця процедура визначеним критеріям та методикам.

4. Тендерна документація, яка дає змогу з'ясувати інформацію про:

вимоги щодо підготовки тендерних пропозицій;

специфікацію предмета закупівлі, тобто щодо характеру і необхідних технічних та якісних властивостей предмета закупівлі. Серед них: відповідна технічна специфікація, плани, креслення, рисунки, що повинні містити детальний опис товарів, робіт чи послуг, які закупаються (замовляють), з викладенням об'єктивних технічних та якісних характеристик; вимоги щодо технічних характеристик функціонування предмета закупівлі в разі, якщо опис скласти неможливо; кількість товару; місце, де має бути виконано роботи чи надано послуги; перелік додаткових послуг; строки поставки товарів, виконання робіт, надання послуг;

критерії та способи їх оцінки для визначення найкращої тендерної пропозиції, зокрема про методику розрахунку ціни із зазначенням того, чи має вона охоплювати додаткові елементи, окрім вартості безпосередньо товарів, робіт чи послуг (витрати на транспортування, страхування, сплату митних тарифів, податків тощо);

перелік основних умов, які обов'язково мають бути зазначені в договорі про закупівлю;

спосіб оцінки та порівняння альтернативних тендерних пропозицій;

валюту, у якій має бути розраховано й зазначено ціну тендерної пропозиції;

вимоги замовника щодо надання тендерного забезпечення та забезпечення виконання договору про закупівлю [5, с. 127–128].

У разі застосування тендерного забезпечення необхідно звернути увагу на такі зазначені в документації вимоги: його розміри, форму, а також випадки, коли тендерне забезпечення не повертають учаснику торгів. До того ж, необхідно переконатися, щоб розмір тендерного забезпечення не перевищував 0,5 % очікуваної вартості в разі проведення торгів на закупівлю робіт і 3 % – на закупівлю товарів чи послуг;

спосіб, місце та кінцевий термін подання тендерних пропозицій;

термін, протягом якого тендерні пропозиції вважають дійсними;

місце, дату й час розкриття тендерних пропозицій;

прізвища, посади та адреси однієї чи декількох службових осіб або інших працівників замовника, уповноважених здійснювати зв'язок з учасниками торгів.

Якщо тендерний комітет здійснює попередню кваліфікацію, то доцільно вивчити кваліфікаційну документацію, яку надіслали учасникам тендера та яка містить інструкції щодо підготовки та подання кваліфікаційної пропозиції, а також кваліфікаційні вимоги.

Згідно зі ст. 16 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10 квітня 2014 р. № 1197-VII, замовник встановлює один або декілька кваліфікаційних критеріїв щодо наявності:

обладнання та матеріально-технічної бази;

працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та досвід;

документально підтвердженого досвіду виконання аналогічних договорів;

фінансової спроможності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, довідка з

обслуговуючого банку про відсутність (наявність) заборгованості за кредитами) [6].

5. *Тендерна документація учасників торгів*, електронні копії яких публікують на спеціальних електронних майданчиках. З метою викриття можливих випадків обрання переможцем тендера підставних осіб, які не відповідають визначеним кваліфікаційним вимогам та умовам тендерної документації.

Також обов'язковим етапом перевірки є контроль відповідності переможця державних закупівель кваліфікаційним вимогам.

У разі виявлення правопорушень на будь-якому етапі проведення державних закупівель необхідно звернутись із листом до замовника (якщо замовником є державне підприємство, установа або організація), центральних органів виконавчої влади, які контролюють витрати державних коштів, а також до уповноваженого органу, що здійснює моніторинг законності державних закупівель [7, с. 23].

Підсумовуючи вищесказане варто зазначити, що для викриття злочинів під час проведення тендерів необхідно здійснити такі основні заходи:

1) проаналізувати інформацію щодо тендерів, проведених розпорядниками державних коштів за потрібний період. Оголошення про їх проведення і відомості про переможців публікують в інформаційно-аналітичному бюлетені «Вісник державних закупівель», у «Віснику галузевих закупівель та продажу» (якщо тендер проводився за власні кошти) або в Інтернеті;

2) вивчити тендерну документацію учасників торгів, приділивши особливу увагу переможцям торгів, що надали неповний (недостатній для висновків) перелік документів, необхідних для участі в тендері, порівняно з іншими учасниками, а також перевірити відповідність документів переможців встановленим кваліфікаційним вимогам та іншим умовам тендерної документації;

3) опитати службових осіб підприємств і організацій, що програли тендер, стосовно порушень, допущених під час його проведення з боку службових осіб підприємств-замовників

(членів тендерного комітету), залучення до участі в торгах «своїх» фірм, а також можливих перевитрат бюджетних коштів (у разі проведення закупівлі за державні кошти), перерахованих на адресу переможців, що пропонують товари, роботи або послуги за ціною, яка значно вище середньоринкової;

4) визначити, залучивши відповідних фахівців, ступінь придатності до використання або експлуатації товарно-матеріальних цінностей (устаткування), які надійшли від переможців тендера, проконтролювати законність їх оприбуткування та списання, переглянути паспортну документацію (якщо йдеться про устаткування);

5) провести зустрічні перевірки переможців тендерів за фактами законності придбання ними товарно-матеріальних цінностей для реалізації замовникам з метою виявлення можливих фактів їхнього фіктивного підприємництва та розкрадання бюджетних коштів;

6) встановити достовірність і повноту обсягу виконаних робіт або наданих послуг переможцями тендерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василичук В. І. Протидія злочинам у бюджетній сфері : метод. рек. / В. І. Василичук. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 92 с.

2. Василичук В. І. Організація попередження (профілактики) правопорушень у сфері державних закупівель / В. І. Василичук // Діяльність підрозділів кримінальної міліції: сучасний стан та перспективи вдосконалення : тези доп. та повідомл. учасників Міжнарод. наук.-практ. конф. (Львів, 12 квіт. 2013 р.). – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ. – 2013. – С. 42–45.

3. Про утворення Департаменту захисту економіки Національної поліції [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовт. 2015 р. № 830. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/newsnpd>. – Назва з екрана.

4. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель : навч. посіб. / [В. І. Василичук, В. Р. Сливенко, О. В. Лапко та ін.]. – Київ : Заграй, 2013. – 150 с.

5. Скалозуб Л. П. Протидія злочинам у сфері економіки : метод. рек. / Л. П. Скалозуб, В. Р. Сливенко, В. І. Василичук ; за заг. ред. О. М. Джужі. – Київ : Заграй, 2012. – 332 с.

6. Про здійснення державних закупівель : Закон України від 10 квіт. 2014 р. № 1197-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 24. – Ст. 883.

7. Василичук В. І. Організація протидії злочинам у сфері державних закупівель : метод. рек. / В. І. Василичук, В. Р. Сливенко, П. В. Дерев'яно. – Київ : Заграй, 2013. – 75 с.

Serhii Viazmikin – Researcher of the Department of Special Technique and Operative Investigation of the National Academy of Internal Affairs

Detection and Suppression of Offenses in the Procurement of Goods, Works and Services by Economics Protection Units of National Police of Ukraine

In this article author reveals new ways of actions Economics protection units of National Police of Ukraine during detection and suppression of offenses in the procurement of goods, works and services and also offers a ways to its improvement.

In order to detect and prevent crimes in public procurement is proposed: analyze information about tenders; examine the tender documents of bidders with focusing on bid winners, which gives incomplete list (insufficient for conclusions) required for participation in the tender documents compared to the other participants, which took part in bids; interview officials of companies and organizations that lost the tender for violations, which were admitted during his conduct of the officers of the client (members of the Tender Committee), attraction to tender «their» firms, and possible budget overruns (in the case of public procurement), listed to the winners that

offer goods, works and services at a price that is much higher than the average price prevailing in the market; make cross-checks winners of tenders for the acquisition of facts legality of inventory; carry out a check accuracy and completeness of scope of works and services tenders winners.

Keywords: ways to commit a crimes; public procurement; detection, suppression of offenses; tender.

Вязмикин С. А. – соискатель кафедры специальной техники и оперативно-розыскного документирования Национальной академии внутренних дел

**Выявление и пресечение правонарушений
в сфере государственных закупок товаров, работ и услуг
подразделениями по защите экономики
Национальной полиции Украины**

Раскрыты важные этапы деятельности подразделения защиты экономики Национальной полиции Украины по выявлению и пресечению правонарушений при осуществлении закупок товаров, работ и услуг. Предложены способы их усовершенствования.

Ключевые слова: способы совершения преступлений; государственные закупки; выявление и пресечение правонарушений; тендер.